

מפעולות ועד הלשון

מסבת סוקולוב בוועד הלשון

במוצאי שבת, ליל שני של חנוכה, נערכה באולמי מלון „עדן“ מסבת ועד הלשון העברית לכבוד נשיא ההסתדרות הציונית וזקן הסופרים העברים ה' נחום סוקולוב. ליד שולחנות ערוכים הסבו חברי ועד הלשון וחברי „אמוני הלשון העברית“ בירושלים. פתח את המסבה בדברי ברכה לאורה החשוב נשיא הוועד ה' דוד ילין:

– „ועד הלשון העברית מתכבד לקבל במרכז עבודתו את אביר סופרינו, נשיא הסוכנות היהודית; ה' נחום סוקולוב אינו חדש לוועד הלשון. עוד לפני 20 שנה פנה אליו ועד הלשון והזמינהו להשתתף בעבודתו כחבר היושב בחו"ל, הדבר היה קשה, אבל הוועד חשבו תמיד לחבר ותיק. עבודת הוועד נעשתה במשך השנים יותר ויותר נחוצה. כל זמן שהלשון היתה בחתוליה ושמשה רק לשון דבור של משכילים, לא הורגשה נחיצות בעבודה מאומצת. אבל המצב נשתנה, הלשון היתה ללשון המונים, ללשון החברה העברית החדשה, לשון בתי הספר (מגני הילדים ועד האוניברסיטה העברית לכל מחלקותיה, מדעי הרוח ומדעי הטבע). לשוננו היא עדיין בלתי שלמה, והדבר מובן מאליה. לשון שלא השתמשו בה אלפים שנה, שבהן התפתחו כל ענפי החיים והטבע והטכניקה, זקוקה להשלמה יסודית של אוצרה המלולי. ועד הלשון הולך ומשלים את פגימות הלשון בדרך שיטתית: ועדות של בלשנים ומומחים טורחים בקביעת מונחים לכל מקצוע. מלבד המלונים, המוכנים בידי הוועד וההולכים ומתפרסמים בהדרגה, נדפס עכשיו מלון מעזבוננו של אחד מוהתיקי ועד הלשון ונשיאו, המנוח ד"ר א. מ. מזיא ז"ל, המקיף את מדעי הטבע והרפואה והבא להשלים במדה נכרת את פגימות המקצוע.

מרובים צרכי לשוננו, ויש שאנו חסרים את המלים הפשוטות ביותר, רק על ידי פעולה יצירה משותפת נוכל לחשוף את האוצרות הטמינים של לשוננו ולעשותם קנין הרבים.

שמח אני להודיע לכם במעמד זה, כי ועד הלשון החליט פה אחד

לבחור את נחום סוקולוב לחבר נכבד של הועד. אנו מקוים, כי קרובים הימים שבהם ישתקע אורחנו החביב בארץ ויעבוד עמנו שכם אחד לתקנת הלשון ולשכלולה.

שמחים אנו לציין את העובדה, כי מר נחום סוקולוב משמש סמל של קשר פנימי בין המיסד העליון של ההסתדרות הציונית ובין ועד הלשון. עליו הוטל התפקיד לנהל את ישיבת הקונגרסים הציונים המיוהדת ללשון העברית, ואנו מקוים, כי בימי נשיאותו תהיה הלשון העברית שלטת בקונגרסים.

ידוע סוקולוב לכלנו כאחד מבעלי הסגנון המצוינים וכאחד מאבות הלשון העברית. ראיתי בביהו בלונדון תיבות מלאות רשומי מבטאים וצרופי מלים שאסף וקבץ מן הספרות וכן גם חדושים אשר חדש הוא ואחרים. ואנו מצפים לפרוסום המלון הגדול אשר בהכנתו הוא עסוק. בזמן האחרון הביא לפני צבור הקוראים הערות בודדות בשאלות הלשון וגם בהן מצאנו ענין רב ותפיסה עמוקה של רוח הלשון.

בשבוע זה של חנוכה מרבים אנו לדבר על הנסים. יזכר גם הנס אשר נתגלה באיש זה להתניסס בעבודתנו המדינית, הספרותית והלשונית. שמחים אנו לראות את בעל הנס בתיכנו. יחיה, ימשיך את פעלו המבורך, יאריך ימים וישקוד על עבודתו במדיניות, בספרות ובלשון העברית.

ח. נ. ביאליק

אין אנו צריכים להסביר למר נחום סוקולוב את ערך ועד הלשון. הוא יודע כמונו, שאם יש את נפשנו ליצור עם שלם ובריא, אם אין אנו רוצים להכניס אנדרלמוסיה לחיינו בארץ, הרי חובתנו ליצור לשון אחת משותפת לכלנו, לשוננו הלאומית. אנו באים לארץ מארצות שונות. כל אחד מביא עמו בתרמילו לקט של פירורים משילחן לשונות ותרבויות זרות. על יסוד קבצנות זו לא תבנה ארץ. סוף כל הבנין להתפירר, אם לא נביא את המלט הרוחני המלכד ומאחד את כל פעולתנו, וזהו גם רעיון הכתוב: „אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו". בלי מלט זה נקים פה מגדל בבל אשר יפול תחתינו, אנו נהיה לעדר. כזו הארץ בלבד לא יעמוד לנו לאחד אותנו.

כשאנו מסתכלים בתולדות עמנו מטילה עלינו אימים הטנדנציה של הפרוד המצויה בתקופות שונות. בארצות המזרח, למשל, ישבו היהודים בשלוה ובטחון. חיו חיים אבטינומיים, מספרם הגיע לרבעות, והם היו מכובדים על שכניהם. אבל מחוסר אחדות לשונית נתפוררו ונתפצלו הקהלות

וירדו לטמיון. ומי יודע מה צפוי לנו בארץ, אם לא נקים בה את מצורת הרוח של הלשון העברית.

נחוצה יד תקיפה שתשליט את לשוננו בארץ. יש לגייס את כל הכוחות הצבוריים, כדי לעמוד על המשמר ולעכב את השתררות הלשונות הזרות. בעיקר יש להתנגד בכל תוקף לתהליך של האנגליזציה, שנעשה למכת מדינה בחוגים ידועים בחברה ואפילו במוסדותינו הלאומיים. גם פקידי הסוכנות היהודית וגם מורי האוניברסיטה לא נוקו מן העון הפלילי הזה, אנשים, העסוקים בעבודה מדינית או מדעית, מתכרים ללשון העברית, ואינם מתאמצים ללמוד אותה ולקבל עליהם את מרותה, ופרופיסורים היודעים עברית או שלמדו אותה בשקידה רבה, כפרופ' לנדוי, הוכרחו לעזוב את האוניברסיטה.

אנו צריכים לאנשים שיתמסרו לפעולה קנאית למען הלשון העברית; צריך שנשחרר את ועד הלשון מן ההכרח לדפוק על פתחי נדיבים, אלא להעמידו במרכז חיינו ההרבותיים בארץ.

גם ההסתדרות הציונית התנכרה במשך כל השנים לצרכי הלשון העברית. אחרי יגיעת רוח הרבה הצליחו עסקני הועד לקבל מידי הקונגרס הציוני הטיז תקציב של 250 לא"י לשנה, אבל כעבור שנה מחקה הסוכנות את התקציב הזה ובקושי הצלנו במנו סך של ששים לירות. ההסתדרות לא הבינה, כי התמיכה בועד הלשון היא בשבילה שאלת חיים ושאלת כבוד וכי הוד מעלתה הלשון העברית צריכה לתפוס מקום בראש התקציב הלאומי. בימי חנוכה אלה נקרא להם בסגנון החשמונאים: זכרו את ההרפה!

בהתאמצות יוצאת מן הכלל התגבר ועד הלשון על המכשולים אשר קמו בדרך עבודתו. במשך השנים האחרונות, שבהן הרחיב הועד את פעולתו קבע למעלה מ-15 אקף מלים ומונחים בחקלאות ובתעשייה, במדע ובאמנות. והוא ממשיך לתבוע את זכותו המקופחת.

ומי לנו נשיא כסיקולוב שיבין את כל אלה: אנו מגישים לך תלונה בשם הלשון העברית ואנו מבקשים אותך לתקן את המצב, המעיד על היחס המביש של המנהיגות לא אל הלשון העברית בלבד, כי אם אל כל מפעלי תרבותנו, והיה הדבר לנו לעדות, כי אהה השפעת והכנסת לבין אבני הבנין את המלט הרוחני וסייעת ליצור רוח אחת לעם היושב בארצו.

נחים סוקולוב

הקרקע והלשון הם ה"יכין" וה"בועז" שלנו. על הקרקע אנו בונים את עתידנו, והלשון היא לא רק המלט, אלא גם בטוי החוכן. מהרגע הראשון לכניסתי להסתדרות הציונית הייתי בהול על האוצר הזה להעשירו ולהחיותו, אבל קולי היה קול קורא במדבר. זוכר אני, כי כבר בקונגרס הראשון נאספו יהידי סגולה, שבליים בודדות, לדבר בינינו לבין עצמנו עברית. אמרתי, כי המנהג הזה מזכיר לי את מנהג המחוננים. אחרי גמר הסעודה הכללית מתאספים יהידי סגולה לקרן זוית, אוכלים פרפראות והם המחוננים החשובים. בינינו היה אז איש זר, כמדומה שהוא מאנגליה, שמיחה על הדבור העברי, שלא היה מובן לו. וקראתי לו באותו מעמד: "זיל גמור". אחרי שנים רבות פגשתי ואמר, ששמע בעצתי ולמד לדבר עברית.

נתפתחו הדברים במשך הזמן. נוסד העתון המרכזי בגרמניה. מפני שנצטרפו אל התנועה אנשים מן החוץ, ואליהם התייחסו בתשומת לב מיוחדת, לאחר זמן נוסדה גם הוספה באידיש. העירותי להרצל, כי נחוץ לנו גם עתון בעברית, אבל מבחינת התעמולה לא ראו צורך בעתון עברי.

כל הזמן לחמתי את מלחמת העברית בחוגים קטנים. בקונגרס של המבורג הצעתי להנהיג את העברית כלשון רשמית של הקונגרס, וציוני אחד מן השורות הראשונות נעץ בי עינים תמהות, היה גם לנו הרגש, כי אם נדבר עברית בקונגרס או בועד הפועל, לא יבין אותנו איש. רק בזמן האחרון שונו הדברים. אולי שלשת רבעי הקונגרס הציוני מבינים עכשיו עברית, וחברי הועד הפועל הגדול מבינים עברית כמעט כולם. יש התקדמות בדבר, אבל קיימת עדיין התנגדות בין ההשקפה התועלתית, התעמולתית, ובין ההכרה הפנימית. משער אני, כי לו היה הקונגרס מדבר רק עברית, לא היינו יכולים להרחיב את השפעתנו ולקרב את החוננים הרחוקים לנו. זהו קדוש השם, הפגנה, אולם היינו נשארים סגורים בחוג של יודעי עברית. דומה כל הענין לבית הספר. צריך ללמד את העם שידבר בלשוננו, אבל נחוצה סבלנות כלפי אלה שעדיין אינם יודעים עברית. חשבתי תמיד, כי קפדנות מצומצמת היתה עלולה להקטין את הכמות של משתתפיו. אין לחשוב את הדבר להיסח הדעת או לזלזול. אפשר לראות זאת רק כדבר הבא מתוך "פורס מאזיור". גורמים מן החוץ – ירידת הלשון הגרמנית מגדולתה ורביי לשונות המלכיות הקטנות – הם שסייעו לנו להפצת העברית בגולה. המצב הוטב, אבל עדיין רחוק מלהיות טוב, ואינני מרוצה בהחלט.

כשקבלתי עלי את הנשיאות היה טבעי, כי אשתדל לא רק באופן רשמי להשבחת היחס אל הלשון העברית ותרבותה. רוצה אני, לגייר את

ההסתדרות הציונית. אבל יש לנכות מתקופת נשיאותי את החדשים הרבים, שבהם הייתי אנוס לשום דרך פעמי לתקנת מצבה של ההסתדרות ולא יכולתי לפעול בכוון זה.

אתם יכולים להאמין לי, כי כאבן מוטל עלי הסבל, ויש לי הכרה, כי לא קיימתי את חובי. ה. נ. ביאליק הוציא מלים מפיו, הן יצאו מעומק לבו. עיקר הדבר הוא, שארץ ישראל תעמוד כסלע עברי מוצק. לבי מתכוון מכאב בשמעי, כי באוניברסיטה העברית יש פגומות, שהרי העיקר הוא בשבילנו לא אוניברסיטה, כי אם עברית. נגע הדבר עד לבי, כשדברו על הפרופ' לנדוי. הכרתי אותו עוד בהיותו סטודנט. כשנסיתי לדבר עמו על הציונות סלד משמוע, פסק, לא האמין. אביו היה שמח לראות את בנו חוזר למוטב, אכל הוא לא זכה. פתיחת האוניברסיטה עשתה על פרופ' לנדוי רושם חזק. הוא רצה להשאר בארץ, אבל, אמר: הלשון מעכבת. הוא חזר לגרמניה, נמלך בדבר ולמד עברית שמונה שעות ביום במשך שנה וחצי. כך היה צריך לעשות כל פרופיסור. זה קשה. אבל כלום יש דבר קל? כל דבר משום שהוא קשה הרי הוא יקר.

מחפיר גם הדבר שהלכו והפחיתו לועד הלשון מתקציבו הקטן שנקבע על ידי הקונגרס. אין זה שאלת כסף. אלא שאלת כבוד. אילו הייתי מוסוליני הייתי גונר ומתקן את הדבר, אבל המצב קשה. וזוהי גזרה שאין רוב הצבור יכולים לעמוד בה. אף על פי כן אין אני רוצה להשתמש בתירוצים ובדחיות. אני מכיר ויודע, כי לא נתנו ללשון העברית את המקום הראוי לה לא כאן ולא בגולה. אבל טעות היא לחשוב, שאין התקדמות בשעת נסיעותי נוכחתי, כי במקומות שאי אפשר היה בהם קודם להקהיל קהלות בעברית צמחו חוגים עברים והפצירו בי לדבר עברית. יש טפוסים מיוחדים של קהלות שומעי עברית ושל קהלות שומעי לועזית, שומעי עברית הם ברובם עניים, משרידי המשכילים. אל נשכח, כי אנו עומדים בתקופת המעבר. הקוראים הקודמים מתו, או שהם חשובים כמתים, או שאינם סובלים את העברית החדשה ואינם יודעים אותה. יש משבר בלשון. אי אפשר שנחזיר את הגלגל אחורנית ונשוב לסגנון הישן. אנו צריכים להשען על הדור החדש, הפיליטונים, משבת לשבת אינם מתאימים יותר לדור זה והם בעיניהם כהירוגליפים חדשים.

נחוצה בשעה זו קנאות מיוחדת ללשון, ויש להסתכל במקרה זה גם במה שעושים עמים אחרים, במצב דומה לזה. בעיר קטנה בלאנקברג בבלגיה היה זקן מומחה לעניני העיר, שהיה עומד שנים רבות בראש השלטון העירוני. כשהתחילה שם התנועה להחיות הלשון הפלמנדית בא הזקן

במבוכה. הוא ידע לדבר רק צרפתית, ולכן החליט להתפטר ממשרתו למשך שתי שנים. הוא למד בינתיים לדבר פלמנדית וחזר לכהונתו. מחובתנו היה להנהיג את הלשון העברית כלשון רשמית בכל מוסדותינו הצבוריים בגולה ולא לבחור באנשים שאינם יודעים עברית, ואז היה קם לנו צבא גדול היודע עברית. הדבור העברי הספיק לפי שעה להתפשט, ביחוד בארצות בעלות הלשונות החדשות, אבל הספר העברי לא התפשט, ונמצא שההתפתחות היא יוצאת דופן.

תקנת הלשון והספרות! – לזה אני שואף ולזה אני מוכן להקדיש

את חיי.

כלום צריך אני להגיד לכם, כי כל הענינים בארץ ישראל תלויים באחדותה של הלשון העברית? גם מבחינה מדינית נחלתי נצחון רב במשא ובמתן עם ממשלת צרפת, רק לאחר שהוכחתי למיניסטר לעניני חוץ ריבו שיש לנו לשון חיה. הוא אמר לי:

– יש לכם תניך, אבל אין אתם מדברים יותר בלשון התניך.

והייתי צריך להיות למלמד ולתת שעורים בעברית למנהיגי המדינה

של צרפת עד שהכיר בזכותנו המדינית.

אין לכם מושג, עד היכן הדברים מגיעים, עד כמה היה עולה כבודו של העם, לו היתה לשוננו חיה באמת בפי כל עמנו. גם מלאך רע היה עונה בעל כרחו אמן. אבל אנו בעצמנו מקלקלים הרבה. לאחר שזכינו להכרת לשוננו במנדט נתעוררו סכסוכים בפנים ובכל פרלמנטי המדינות באו מתנגדינו ודרשו זכות לאומית לאידיש, ועל ידי זה נתנו אפשרות לכוח המכריע לקפח את זכות שתי הלשונות כאחת.

צריכים לעמוד על הדיאגנוזה הקודמת לרפואה. צריך שיעמדו בראש קנאים שלא יותרו, ביחוד בארץ ישראל, וימחו על כל תקלה קלה ועל כל זלזול. מכאן צריכה לצאת מלחמת מגן על הלשון העברית, על הדבור העברי, על העתון והתיאטרון.

יש, בלי ספק, התקדמות רבה בפעולתנו. תל-אביב היא כולה עברית. אנשים שלא פללתי קודם לשמוע אותם מדברים עברית התגברו פה על כל המכשולים. אני צריך להזכיר לשבח את הפועלים. העמק הוא כולו עברי, והוא נוהג את פעולתו התרבותית בקנאות הראויה. ידיעת הלשון נכללת בעבודת ההכשרה החלוצית.

כלום זקוקים אתם להסכמתי, שוער הלשון הוא מפעל חשוב? הוא הוא גרעין של אקדמיה לשונית, ויפה עשיתם שלא המתנתם עד שתוסד אקדמיה כזאת ושנגשתם לעבודה החשובה מזוינים בכשרון ובמרץ. משתומם

אני, כיצד עלה בידכם להוציא באותם האמצעים המצומצמים שהיו לכם מלונים שהם אבני פנה ללשון העברית החיה. גם אני מביא את חלקי לחקירת הלשון. את המלון שאני עסוק בחיבורו הנני חושב למפעל חיי. אמנם זוהי רק התחלה. במצב נורמלי אסור ליחיד לעסיק בכך. זוהי רק הקדמה, הצעה ונסיון. אני עוסק בעבודתי זו בכל יום, בשבתי בביתי ובלכתי בדרך. הוצאת מלון כזה כרוכה בהוצאות רבות והחומר טעון תרגום ללשונות שונות.

חרף המשבר השורר בעולם והמצב הקשה שבו אנו נתונים, עומד אני בכל תוקף על דגרי הבטחתי, ומתחייב בכל צורה של התחייבות להקדיש בתקופה הבאה את כחי לצרכי הלשון העברית וועד הלשון. אני מתגאה ושמח שכבדתם אותי ובחרתם בי לחבר הועד.

רבוי הלשונות אינו מעכב את היחוד הלשוני, המקור והמרכז שלי הם תמיד העברית, אני מתרגם את לשוני העברית ללועזית. אני חולם בעברית וחושב עברית, ואני שמח ליכולת לבטא את רעיונותי עברית בסביבה יוצרת. אני בטוח, כי יבוא יום והמפעל הגדול שבו עסוק ועד הלשון יוכר על ידי כל האומה. כמו שהכירו כבר את ערך הקרקע, כן יכירו גם את ערך הלשון, הכרה שהיא יותר קשה. שכן קשורה היא בהשכלה עברית. העם יגיע לידי הבנת ההון הלאומי, אשר לשמו אנו זקוקים לקרקע, יכירו וידעו, כי בראש ההון הלאומי ואוצר המחשבה עומדת הלשון העברית, כי תרגומים מזייפים ומחלישים את מהותנו.

הדבר הזה בוא יבוא! צריך לסבול ולהמתין, אך לא מתוך הבוק ידים, אלא מתוך המשך מעשים. גם אני אשתתף בעבודתכם. בינינו יוצר קשר, לא קשר של כבוד, אלא קשר של עבודה. רוצה אני להשתתף בעבודת ועד הלשון. רשימותי הבלשניות שפרסמתי בזמן האחרון הן רק גסורת משולחן עבודתי.

יודע אני בצערכם, בצערם של תלמידי חכמים וסופרים, סבלות הסופר העברי הן יותר מחרפה. זוהי שערוריה לאומית.

אני אלחם אתכם יחד, בתכסיסי שלי. אני נמנה על הלוחמים החשאיים, אבל אני אתמיד במלחמתי, כל זמן שיהיה לי כוח לעבוד. אני מודה לכם מקרב לב ומקבל את תואר המעלה לא לשם פרסום וכבוד, אלא כאות של עבודה משותפת. אני רוצה למסור לכם מה שיש לי ולסייע לכם בכל אשר אוכל. ואני מקבל ברצון את התואר של חבר פועל ועוזר.